

Vokřínek, Petr

Zamyšlení nad Křivánkovou monografií Vladimír Holan básník

Bohemica litteraria. 2011, vol. 14, iss. 2, pp. 119-121

ISSN 1213-2144 (print); ISSN 2336-4394 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115727>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

lizovanou paralelu v Kollárově díle (role proroka, mojžíšovské reminiscence). V této souvislosti pojednává Kiss Szemán i o Kollárově vztahu ke štúrovskému jazykovému programu.

Motiv osvojení se pak vztahuje na všechno, čím je vhodné obohatit národ, lépe řečeno získat zpět, co mu prapůvodně patří. V této souvislosti dostávají svůj skutečný význam díla jako *Staroitalia slavjanská*.

Souhrnem lze říci, že kollárovská monografie Roberta Kisse Szemána dovršuje pro nynější dobu dlouholetý zájem a badatelské úsilí, kterými se maďarští slavisté vždy obraceli ke Kollárově osobnosti a dílu. V určitých věcech objevně nový pohled na Kollárovo dílo by zasluhoval náležitou pozornost i domácí literární vědy (slovenské i české).

Veronika Heé

Zamyšlení nad Křivánkovou monografií *Vladimír Holan básník*

V minulém roce, 30 let po smrti Vladimíra Holana, vydává Vladimír Křivánek, literární vědec, vysokoškolský pedagog a básník v jedné osobě, o tomto autorovi, který je považován za jednoho z nejvýznamnějších, a tedy nejuznávanějších českých básníků, velkoryse pojatou monografii. Název monografie – *Vladimír Holan básník* – působí na první pohled nevynalézavě, avšak právě lapidárnost podpořená slovosledem akcentujícím slovo básník naznačuje nejen zaměření Křivánkovy publikace, ale zároveň představuje hold osobnosti, již byla tvorba poezie a úděl „byti básníkem“ nejvyšší metou a posláním.

Ve zpracování monografie se uplatnily všechny shora uvedené Křivánkovy profesní atributy. Je třeba vyzdvihnout pisatelovu erudovanost v dané problematice, obdivuhodnou zručnost v sekundární literatuře a schopnost ji optimálně uplatnit, přesnost a důkladnost v podávání faktografických informací, pedagogický smysl pro srozumitelnost, přehlednost, dále pak i empatii básníka, projevující se nejen ve schopnosti pochopit Holanovy reflexe, ale i ve vlastní stylizaci, v níž místy dominuje obrazný styl, který svou rezonancí s Holanovým básnickým jazykem danou problematiku působivě ozvláštňuje (např. „A básník je ten, kdo přijímá účast na tomto odhalování tajemné podstaty skutečnosti, kterou je třeba stále znovu vydobývat zpod hlušiny zautomatizovaných slov, odlidštěných vztahů, vynášet z podsvětí nicoty, ze zrcadlových síní pouhého zdání, ze hřbitovů setrvačnosti a zvyku, strnulých pojmů a vyprázdněných symbolů“, s. 394).

Hlavní část monografie, věnovaná Holanově tvůrčí činnosti, je tvořena osmi chronologicky řazenými, příznačně nazvanými částmi, z nichž každá mapuje určitou etapu básnickovy tvorby s důrazem na postižení básnickova vývoje. Za tímto účelem je nezřídka užít postup perspektivní (cenné je např. srovnání čtyř různých verzí jedné básně s grafickým odlišením všech změn, které čtenáři názorně napomáhá pochopit jednotlivé vývojové fáze Holanovy tvorby, s. 38–40). V oddílech věnovaných Holanově pozdější tvorbě se lze naopak setkat s postupem retrospektivním, v němž se pisatel vrací k počátkům Holanovy tvorby a opakuje již řečené. Tento způsob však nelze považovat za nedostatek, poněvadž je zde opět zohledněno především hledisko vývoje (např. zmínky o rysech lyriky 30. let v části věnované závěrečnému období Holanovy tvorby, s. 190). Za nadbytečné je možno naopak považovat stále se opakující rozbor některých leitmotivů či témat v roli pouhých repetitiv (ne však variací, v nichž opakování opodstatnění samozřejmě má) – např. podoby žen, milenců, dětí, zdi apod. Zde se pravděpodobně uplatňuje zřetel pedagogický – častým opakováním se v čtenáři určitá informace hlouběji zabydluje.

Kompozice jednotlivých částí má zpravidla pevnou strukturu. V úvodu je přiblížena doba, dějinná souvislost, poté následují informace o „blízcích“ Holanovy tvorby, dále výňatky z dobových kritik, jádrem pak je interpretace jednotlivých sbírek.

Charakteristika doby je pojata poněkud „učebnicově“, je tedy patrné, že autor počítá s širší čtenářskou oblastí; odborně vzdělaným čtenářům tyto informace těžko přinesou něco nového, zároveň však dokládají snahu Křivánka – pedagoga přiblížit danou skutečnost ve všech souvislostech.

Poněkud problematičtější jsou pasáže věnované básníkům, kteří se svou tvorbou v konkrétním období Holanovi blížili. Informace jsou podány odděleně a postrádají třeba jen stručné usouvztaž-

nění s Holanovou tvorbou. Pro čtenáře věci znalé je tato elipsa pochopitelná, mezi řádky snadno doplnitelná, na širší čtenářskou obec však mohou takové pasáže působit samoučelně; dojem izolovanosti zvyšuje i užití odlišné grafiky.

Velice pečlivě a citlivě je vybrána bohatá paleta výňatků z dobové kritiky hodnotící kvalitu díla, a to tak, aby byla zachycena rozmanitost postojů. Křivánek tak zdůrazňuje relativitu pohledu, sám je v axiologických otázkách (hodnocení celkové kvality díla) většinou nesdílí (výjimkou je např. pozitivní hodnocení sbírky *Bolest* a naopak hodnocení záporné sbírky *Tobě*). Čtenář si většinou musí názor vytvořit sám.

Interpretace Holanova díla, zvláště v oblasti meditativní lyriky, je pro svou složitost velice problematická. Mnohá místa se stávají pro interpreta pastmi, v kterých snadno uvízne. Samotný Holan je víceméně nad věcí a jeho známý výrok „jakou lžici máš, tolik nabereš“ interpretovi sice nepomáhá, ale naznačuje možnost jisté interpretační svobody. Křivánek se s touto problematikou se ctí vyrovnal. Neřídí se názorem některých kritiků, že Holanův básnický jazyk nelze interpretovat prostředky jazyka sdělného, ač si je patrně vědom, že celistvý výklad enigmatických kontemplativních básní s převahou abstrakce je téměř neuskutečnitelný. Postupuje tedy velice citlivě a opatrně, interpretuje dílčí složky, názvy básní, lexikum, tropy atd. a na základě tohoto rozboru pak generalizuje. Velice široký rozsah práce však nedává pisateli možnost podrobit stejně důkladně literárněvědné analýze všechny sbírky; o některých poetických prostředcích se tedy zmiňuje pouze ojediněle, a tím tím vzniká mylný dojem, že uvedený poetický prostředek je charakteristický pouze pro sbírku, u níž je informace uvedena (např. zvuková stránka verše, metrický půdorys). Naopak se do jisté míry jako redundantní jeví výčtové pasáže nekonečných řad motivů (s. 34), syntaktických deformací (s. 58), názvů básní nahlížených z hlediska slovtvorného (s. 189) apod. Přemíra výčtů působí v rámci monografie nepatříčně a narušuje rovnováhu proporcionality textu.

Do svých vlastních analýz Křivánek účinně vkomponoval interpretační postřehy jiných kritiků. V řadě případů se Křivánek role arbitra názorů druhých zřídá, někdy však s nimi souzní (např. připouští obě různé interpretace názvu sbírky *Kamení přicházíš...*, s. 66), mnohdy s nimi polemizuje (např. odmítnutí názoru J. Opelika na Holanovo přitakání principu kolektivní viny Německa sbírkou *Panychida*, s. 116), ojediněle názorem kritika částečně modifikuje svou interpretaci (podle Křivánkova původní interpretace je milostné volání vlastním tématem *Toskány*, skladba je výrazem osobního údělu, pod vlivem Opelikovy interpretace posléze připouští i obecně lidský metafyzický rozměr skladby, s. 183). V rozboru *Noci s Hamletem* Křivánek na uspokojivou interpretaci rezignuje a řadou nezodpověditelných otázek problematizuje názory významných kritiků (s. 168–170). I takovou interpretačně patovou situaci však dokáže elegantně překlenout („[...] zůstane skladba jako celek tajemstvím. A není to především přítomnost tajemství, co svědčí o velikosti poezie?“, s. 172). Užitím shora naznačeného kompozičního postupu vzniká dojem dialogičnosti, text se tak stává dynamickým, životným, v důsledku toho i čtenářsky přitažlivějším než v pouhé podobě monologické.

Všechny dříve uvedené nedostatky jsou pouze kosmetickými vadami způsobenými obdivuhodným rozsahem monografie. Tento důvod je zřejmě příčinou i nedostatku nejvýraznějšího, kterým je pojetí části Ale báseň je dar, pojednávající o předchůdcích, současnících a „pohrobčích“ Holanových. Její skicovitý charakter napovídá, že autor byl nucen stylizovat pouze nástin toho, co by toto téma vyžadovalo. Text postrádá konkrétní usouvztažnění tvorby jmenovaných básníků s tvorbou Holanovou. Zvláště problematická je otázka Holanových pokračovatelů či epigonů. Ta by si zasloužila dílčí komparatistickou studii, tu však může monografie těžko splnit. Pouhý výčet jmen působí značně samoučelně.

Další části publikace (Kalendárium Holanova života, Kalendárium Holanova díla) jsou zpracovány velice detailně a faktograficky přesně. Neocenitelná je, a to nejen pro širší veřejnost, ale i pro literární vědce, vyčerpávajícím způsobem vypracovaná bibliografie. Na přitažlivosti publikaci přidává i fotografická příloha obsahující nejen snímky z Holanova života, ale i umělecké fotografie P. Růžičkové.

Svým celkovým charakterem připomíná Křivánkova monografie fundovaně vytvořenou mozaiku, v níž jedna část organicky přechází v druhou tak, aby vznikl plastický portrét člověka-básníka.

Při pohledu zpět je evidentní, že v průběhu let komunistické totality byla celkovému dílu V. Holana věnována pouze minimální pozornost (v roce 1963 sice vyšla monografie *Noční hlídka srdce*, uspořádaná Holanovým „dvorním kritikem“ V. Justlem, ale výběr básní nese pečeť doby „v souřadnicích ne-volnosti“). Teprve polistopadová monografie P. Blažíčka *Sebeuvědomění poezie* (1991) stojaté vody zájmu o celkové Holanovo dílo rozčeřila. Jedná se o monografii, v níž nad zřetelem literárněhistorickým dominuje zřetel interpretačně filozofický, usilující v obecnější rovině o postžení smyslu a principu vzniku Holanových básní. Opravdový „holanovský boom“ nastává v první dekádě 21. století. Nejprve vychází esejisticky pojatá monografie J. Opelíka *Holanovské nápovědy* (2004). Ač tato publikace nese řadu shodných rysů s monografií Křivánkovou, je zaměřena téměř výhradně na „monologickou“ interpretaci s pouhým, často neadresným náznakem dialogu s jinými kritiky. Je jednoznačné, že v oblasti literárněhistorických dat nesnese tato publikace s dílem Křivánkovým srovnání. To je pochopitelně dáno různými cílem autorů; Křivánek chce zachytit Holanovu osobnost a dílo komplexně, Opelík, podle svých vlastních slov, sleduje hlavně život textu, ne autora. V roce 2010 vychází navíc soubor Justlových studií o Holanovi *Holaniana*.

Křivánkova monografie není tedy jediná, ale je v mnohých aspektech jedinečná. Nelze ji než doporučit jak laickým zájemcům o poezii, tak studentům literatury i samotným odborníkům; pro každého může být neocenitelným zdrojem informací.

Petr Vokřínek

